

DE FAMILIE BOUCKAERT UIT WAREGEM EN DE ONWIKKELING VAN HET DIERENARTSENBEROEP IN VLAANDEREN

Jan Bouckaert

De familie Bouckaert uit Waregem is sinds eeuwen een geslacht van fokkers en verzorgers van paarden, hoefsmeden, slagers, dierenartsen, genezers van mens en dier. Ze is als dusdanig in Waregem en wijde omgeving bij de grens van Oost- en West-Vlaanderen, goed gekend, vooral in paardenmiddens en bij de oudere landbouwbevolking. Zij woonden ononderbroken in Waregem vanaf de 16de eeuw, toen ene Paschin(= Pascal) Bouckaert, geboren in 1503, de eerste bekende voorvader was. Zijn nakomelingen zorgden op allerhande manieren voor de gezondheid van zowel mensen als dieren. Domenicus Bouckaert stond begin 18de eeuw bekend als 'chirurgijn van mens en dier' en zijn zoon Francis (François, Frans) als 'paarden- en koeiemeester'.

Hierbij hanteerden de Bouckaerts middelen en methodes eigen aan hun tijd, maar toch probeerden ze te steunen op betrouwbare bronnen: zo werd een late uitgave van het Cruydtboeck van Dodoens, in de familietraditie als 'toverboek' of 'zwartboek' bekend, van geslacht tot geslacht overgeleverd en gebruikt om aan de hand daarvan geneesmiddelen te bereiden. Zij deden ook aan psychologische beïnvloeding en schuwden het niet om handopleggingen en bezelingen te doen. Daarbij lazen ze voor uit het 'toverboek' geplaatst op een lezenaar in een verduisterde ruimte met kaarsen er rond. Zij waren echter ook de eerste gediplomeerde veeartsen in Vlaanderen. Een voorvader zou in Utrecht, waar in 1821 de eerste Veeartsenijschool van de Lage Landen was opgericht, een getuigschrift bekomen hebben zonder veel studie, maar enkel op getuigenis.

De daarop volgende geslachten telden ononderbroken een of meerdere veeartsen in hun midden, tot en met Jean Bouckaert (1910-1967), de veel te vroeg gestorven vader van de auteur. Deze werd als jong afgestudeerde van Kuregem in 1935 docent en nadien hoogleraar aan de pas opgerichte, eerste Nederlandstalige Veeartsenijschool (nu Faculteit Diergeneeskunde) van de Gentse Universiteit. In zijn korte loopbaan verwierf hij nationale en internationale faam op gebied van dierenziekten en vooral het verzorgen en behandelen van renpaarden.

Diergeneeskundige opleiding, een korte geschiedenis

De titel van veearts of dierenarts was tot voor 1850 in België en andere landen niet wettelijk beschermd en zodoende kon iedereen aan verzorging en genezing van dieren doen. Uit de Griekse Oudheid zijn werken over paarden-

verzorging of 'hippiatrie' bekend. Deze dieren waren immers belangrijk in het voeren van oorlogen, zoals deze van Alexander de Grote. Zelfs de naam Hippocrates – bekend van de 'eet' die artsen afleggen – verwijst eigenaardiger wijze naar hippos of paard, beheerst door de mens (Grieks: kratein: heersen). De Grieken waren daarin de eersten niet. Er zijn zelfs namen van dierenartsen bekend uit de Babylonische rijken.

Die kennis geraakte echter verloren. Het vak werd uitgeoefend door mensen zonder opleiding, die steunden op ervaring. Dat waren herders, slagers, koewachters, hoefsmeden en allerhande genezers en tovenaars. Deze noemt men 'empiristen'. Na de grote vee-epidemies en oorlogen in de 18de en 19de eeuw was er echter grote nood aan goed opgeleide dierenartsen. Door de overheid werden instellingen voor veterinaire onderwijs opgericht, waarvan de eerste ter wereld in 1762 te Lyon gesticht werd door Claude Bourgelat. Daarna volgde Alfort nabij Parijs, welke al gauw de beroemdste werd, en stichtingen in andere Europese landen. In de Lage Landen moest men echter wegens de Napoleontische oorlogen en politieke instabiliteit wachten tot 1821 toen in Utrecht de eerste School voor Diergeneeskundig Onderwijs opgericht werd. In 1836, kort na de Belgische onafhankelijkheid, volgde de Franstalige School te Kuregem bij Brussel. Het zou een eeuw duren (tot 1935) vooraleer de Nederlandstalige veeartsenijschool aan de vernederlandsde Gentse Rijksuniversiteit tot stand kwam, met steun vanuit Utrecht.

Het tekort aan goede verzorgers tijdens de Napoleontische oorlogen bracht de overheid er toe aan zogenaamde empiristen, na een summiere opleiding, de titel van 'maréchal vétérinaire' of 'paardenmeester' te verlenen om in de legers te werken. Deze titel werd ook aan een aantal Belgen uitgereikt. Vandaar dat de benaming paardenmeester of meester nu nog in bepaalde streken van Vlaanderen gebruikt wordt om een dierenarts aan te duiden. Na een tweejarige supplementaire opleiding, meestal na terugkeer uit de oorlog, kon het diploma van veearts bekomen worden. Dit bracht veel verwarring mee, ook nadien tijdens de Hollandse periode, omdat meerdere gradaties bestonden. Naast de médecin vétérinaire (veearts), rijksveearts, gouvenermentsveearts, was er ook de apprenti vétérinaire (leerling- veearts) en de maréchal vétérinaire (feitelijk: hoefsmid-veearts, meestal paardenmeester of meester genoemd). Sommigen waren genezer van mens en dier, hoefsmid (maréchal ferrant) of kastreerder.

Om aan deze verwarde toestand een eind aan te maken en orde op zaken te stellen werd op 1 juni 1850 de Belgische wet tot regeling van de diergeneeskunde uitgevaardigd. Deze beoogde de wettelijke bescherming van het diploma van veearts of médecin vétérinaire, afgeleverd door een officiële school, in de praktijk meestal de nog maar pas gestichte Ecole vétérinaire van Kuregem bij Brussel. Daarnaast werd gedurende een overgangstijd ook de toekenning van de titel van paardenmeester of maréchal vétérinaire ge-

regeld voor degene die op empirische basis bezig waren. Ze werden daartoe officieel toegelaten na het slagen in een examen georganiseerd per provincie. Er werden in de periode 1851-1852 een 254 diploma's uitgereikt. Een tweetal leden van de familie Bouckaert zouden hieraan hebben deelgenomen.

Het manuscript van Franciscus Josephus Bouckaert

Een opmerkelijk manuscript uit de beginjaren van de diergeneeskunde, afkomstig uit de familie Bouckaert, bleef gelukkig bewaard (Bouckaert, 2005). Het is in een mooi handschrift geschreven en begint op de eerste pagina met een verwijzing naar de auteur: 'gedaan te Nazareth den 24.9ber (november) 1880 in den ouderdom van 26 jaren 11 maanden en 11 dagen. Franciscus Josephus Bouckaert, zoon van Augustien en Rosalie Terryn, geboren tot Waereghem, den 13 xber (december) 1853'. Dan volgt een zogenaamde 'bekentenis' met een lange beschrijving van lichamelijke klachten, waaraan de schrijver lijdt en waardoor hij meent niet lang te zullen leven. Het zijn vooral hoofdpijnen en maagklachten. Deze laatste nemen 's nachts toe en gaan dan gepaard met zure oprispingen. Meerdere aangewende middelen brengen geen baat, zodat hij het leven somber inziet en vreest vroeg te zullen sterven. Op de achterkant van laatste pagina over de klachten staat vermeld: 'ge zult gelieven mijn verlangen te eerbiedigen en dit gesloten te houden, tot!' (niet ingevuld). Aan de binnenzijde van de voorkaft zijn enkele doodsprentjes ingekleefd van zijn vader Augustijn (1815-1889), grootmoeder Sabina De Rycke en grootvader Franciscus Josephus (1753-1852). Deze verwijzen duidelijk naar de familie, waar we later zullen op terugkeren. Wij kunnen dan ook met zekerheid besluiten dat Franciscus als genezer van mens en dier optrad, naar aloude familietraditie. De vraag kan gesteld waar hij zijn kennis haalde, daar hij reeds als 27-jarige hierover een boek schreef. Putte hij die uit het kruidenboek van zijn grootvader? Uit een ons onbekend familieboek? Daarnaast dient ook opgemerkt dat een gedeelte van de inhoud overeenstemt met de examenstof voor 'paardenmeester' in die tijd.

Het citeren van gebeden en bezweringsformules bij ziekten van mens en dier en het aanroepen van heiligen was zeer gebruikelijk in onze gewesten. Ook een handboek van boer Engel Leuridan uit de Westhoek bevat dergelijke formules (Leuridan, 1998). Deze boer-bezweerder-bruidenmeester leefde van 1783 tot 1875 in Reninge. In tegenstelling met hetgeen men zou verwachten, zijn deze gebruiken in onze tijd nog niet verdwenen. Tijdens de laatste epidemie van varkenspest konden de fabrikanten van beelden van Sint-Antonius, de traditionele beschermer van het vee en in het bijzonder van de varkens, de vraag niet volgen.

Geneesboeken werden destijds gekoesterd als een 'familiegoed': de theoretische kennis van de geneeskruiden en de praktijk van de kruidengeneeskunde bleven een familiegeheim en moesten angstvallig binnen de familie bewaard blijven. Zo schrijft onze Franciscus-Josephus: 'ge zult gelieven mijn verlangen

te eerbiedigen en dit gesloten houden tot... (geen datum vermeld)'. Hetzelfde vinden we bij gelijkaardige figuren terug, zoals bij de kinderloos gebleven Engel Leuridan die aangeeft naar wie zijn boek na zijn dood moet overgaan.

Familietraditie

Er heerste een sterke traditie met mondelinge overlevering van, vaak geromantiseerde familie verhalen en het doorgeven van dezelfde voornaam Jan, Johannes, Jean of Jan-Baptist, Jean-Baptiste, meestal aan de oudste zoon. Ook de auteur van dit artikel dankt eveneens zijn voornaam aan deze familie gewoonte! Geschreven documenten zijn bewaard gebleven, maar zijn spijtig genoeg nu verspreid geraakt, waardoor het moeilijk is om er een globaal zicht over te hebben. De jarenlange vriendschap met de familie Demedts uit Sint-Baafs-Vijve bracht mee dat enkele elementen uit de familiegeschiedenis, weliswaar op een geromantiseerd wijze, verwerkt worden in een minder gekende roman van schrijver André Demedts 'Geen Tweede Maal'.

De voorouderlijke hoeve, later verbouwd tot woonhuis, met stallingen en omliggende weiden is nog steeds gelegen aan de Zultsesteenweg op de Waregemse wijk Eertbrugge. Deze naam werd later aangewend om de stoeterij van Joseph Bouckaert te betitelen, nl. Haras d'Eertbrugge. Een oud kadasterdocument vermeldt de benaming 'Ter Brugge', wat waarschijnlijk sloeg op een brug over de Gaverbeek. Deze naam werd vermoedelijk vervormd tot Eertbrugge.

Bijna alle Bouckaerts hadden en hebben een gemeenschappelijke eigenschap, namelijk de liefde, of beter gezegd, de passie voor het paard! Zij maakten deel uit of waren bij de oprichters van meerdere regionale, nationale en zelfs internationale paardenverenigingen.

Ze stonden weliswaar niet aan de wieg van Waregem Koerse in 1847, maar zijn er zeer vlug bij betrokken geweest. Nadat Jean Bouckaert van 1904 tot 1933 voorzitter was van de inrichtende maatschappij, maakt er tot nog toe steeds iemand van de familie deel uit van dit bestuur: eerst Albert en later Léon Bouckaert. Daarenboven is er op die grote dag een Prijs Jean Bouckaert, genoemd naar de vader en overgrootvader van de auteur. Henry Bouckaert, advocaat, was mede-oprichter van de Waregemse Draf- en Rijvereniging en schreef enkele artikels over de familiegeschiedenis.

Tijdens familiebijeenkomsten was het onderwerp van gesprek steeds 'het paard': de pedigree of stamboom van bepaalde dieren werd zo maar uit het hoofd gedebiteerd om hun toekomstmogelijkheden te voorspellen of om een kweekprogramma op te stellen. Iedereen ging dan naar de renbaan om het bepaalde paard aan de slag te zien en vast te stellen of het aan de gestelde verwachtingen voldeed of integendeel ontgoochelde (afb. 1). Nadien werd over de zaak dan ook uitgebreid nagekaart, bij een goed glas wijn of champagne.

Er trad wel een sterke differentiatie op. Waar heel vroeger enkel trekpaarden werden gefokt en aangewend voor het zware werk, werden al vlug renpaarden en raspaarden gefokt of aangekocht en getraind voor drafrennen, galop, steeple, jumping, jachtparcours, military, enz... met wisselend succes. In de huidige generatie zijn er meerdere ruiters en paardeneigenaars in verscheidene disciplines.

Gekende leden van het geslacht Bouckaert

De naam Bouckaert is volgens het gezaghebbende werk van Debrabandere (2003) afgeleid van de voornaam Burghard, wat zoveel betekent als 'sterke beschermer'. Een volksetymologische versie houdt het bij bouchard, wat een oud woord voor boucher/slager zou moeten zijn.

Aan de hand van archiefgegevens kan een genealogische reeks opgesteld worden die, niettegenstaande enkele lacunes en onjuistheden, toch een goed idee geeft van de familiegeschiedenis. Typisch is het feit dat meerdere voorvaders buitenpoorters waren van Kortrijk. Dit had het grote voordeel dat ze daardoor onder de jurisdictie van deze stad vielen, wat beter was dan onderworpen te zijn aan de willekeur van de lokale feodale heren.

Aspecten van belang bij de verschillende aangehaalde leden worden kort vermeld: genezers en verzorgers van mens en dier, paardenfokkers, trainers en ruiters, sociale bewogenheid met politieke verantwoordelijkheid, culturele en artistieke activiteiten (toneel, bibliotheek, taalkunde, tekenen, schilderen, beeldhouwen). Meerdere stukken uit het familiearchief staan afgebeeld in de eerder in dit tijdschrift verschenen bijdrage (Boeckeaert, 2005).

De schriftelijke sporen over de familie gaan in Waregem terug tot de 16de eeuw, waarbij de eerste gekende voorvader ene Paschin Bouckaert is, geboren in 1503. Concrete familiesporen zijn te vinden begin 17de eeuw, waar weer een Paschin (Pascal) Bouckaert op twee lijsten van 'weerbare mannen' van Waregem voorkomt, resp. in 1622 en 1638, deze keer als Boucquaert gespeld. Hij was een kleine boer met een knecht. Bij een bevolkingstelling van Waregem begin 1696 staat waarschijnlijk zijn zoon Jan Boucquaert als 'kleine gebruiker' (kleine pachter) vermeld. Vervolgens komt begin 18de eeuw Domenicus (Domien) Bouckaert, bekend in de streek als 'chirurgijn van mens en dier'.

Zoon **Jan Francis Bouquaert** (°1753) drukte de voetsporen van zijn vader en was 'paarde- en koeiemeester'. Hij werd ook 'tovenaer' genoemd, omdat hij geheimzinnige kruiden gebruikte. Het 'Zwarte Boek' of 'Toverboek' in zijn bezit was het kruidenboek van Dodoens, dat van hand tot hand werd overgeleverd en nog steeds in familiebezit is.

Jan Baptist (°1780), oudste zoon van Jan Francis, werd opgeëist voor de legers van Napoleon, nadat hij zich aanvankelijk in de (Wortegemse) bossen had verscholen. Hij maakte veldtochten mee in Spanje en Portugal en kreeg in 1810 zijn ontslag wegens een lichamelijk letsel: hij was het eerste kootje van zijn wijsvinger kwijtgeraakt, waarvoor hij later trouwens uit handen van Napoleon III het 'Médaille de Sainte-Hélène' kreeg. Deze werd verleend aan overlevenden die minstens een veldslag hadden meegemaakt. Tussen 1823 en 1825 was hij gemeenteraadslid en zetelde in de raad tot aan zijn dood in 1861. Zijn zoon Jan Baptist II volgde hem op als schepen. Hij was een van de eerste gediplomeerde veeartsen van het land.

Afb. 1. Ontslag van Jean Baptiste Bouckaert om medische redenen 3/5/1810.

Na hem volgde **Jan Baptiste III**, beter bekend als Jean Bouckaert, die als veearts ook burgemeester werd en naar wie de Jean Bouckaertstraat in Waregem werd genoemd. Zijn gedrag tijdens de eerste wereldoorlog zou echter, volgens sommigen, niet van grote moed getuigd hebben. Diens zoon Henry was absoluut niet in politiek geïnteresseerd en bouwde de praktijk van zijn vader verder uit. Twee van zijn kinderen, Jean en Joseph, werden eveneens veearts, terwijl twee anderen verkozen chirurg te worden. In de volgende generaties koos echter tot nog toe niemand voor het traditionele beroep van de voorouders, alhoewel enkelen vruchteloos de studies aanvatte.

Onder de meer recente figuren die de familietradities verzetten, dienen vermeld:

Jean-Isidore (1910-1967): veearts, afgestuurd aan de Ecole Vétérinaire van Kuregem, na kandidaturen te Leuven, eerste professor aan de Gentse Veeartsenijschool, leerstoel Heelkunde, Verloskunde en Inwendige Ziekten bij Grote Huisdieren, auteur van talrijke wetenschappelijke publicaties, ook experimentele chirurgie en basisonderzoek, medeoprichter van meerdere nationale en internationale verenigingen.

Joseph (1913-1981): veearts met zelfstandige praktijk te Waregem, later rijksinseminator, oprichter van de Haras d'Eertbrugge met als voornaamste product Ryckeboer, die talrijke overwinningen boekte in Waregem en elders.

Albert (1915-1987): oprichter melkerijbedrijf Kruishoutem (MIK), rij- en springpaarden, jurylid bij paardenkeuringen, zijn zoon werd Belgisch kampioen jumping in 1970.

André (1918-1990): chirurg Oudenaarde, kunstenaar (schilderen, beeldhouwen), gemeentelijk politicus, filosoof, eigenaar van meerdere draf- en galoppaarden met wisselend succes.

Henry (1920-1991): advocaat, medeoprichter Waregemse Rij- en Renvereniging, auteur van meerdere geschiedkundige publicaties over Waregem Koerse en over de familie, zeer actief in het culturele leven van zijn gemeente, o.a. in een toneelvereniging en in de Frans-Vlaamse dagen.

Léon (°1924): chirurg Waregem, lid drijffachtvereniging ('Drague'), 7 kinderen en 25 kleinkinderen, waarvan een groot deel paard rijden. Een zoon nam deel aan de kleine steeple van Waregem Koerse en aan de Military van de Olympische Spelen te Sydney, een kleindochter is kampioene in de USA.

Edouard is werkzaam in een dierenartsenpraktijk in Frankrijk.

Archivalisch gedocumenteerde familieleden

Hieronder volgt een lijst met naamdragers Bouckaert uit het Waregemse in archiefbronnen te vinden. Bij de oudst vermelde personen is de verwantschap met de huidige Bouckaerts allesbehalve zeker. Er dient opgemerkt te worden dat in West-Vlaanderen en in het bijzonder in de streek van Kortrijk (Harelbeke, Bossuit) en Izegem meerdere families Bouckaert voorkomen met veeartsen, genezers en artsen. De meesten onder hen zijn afstammelingen van één van de tien zonen van Franciscus Josephus, zoals Dion en zoon Jan Bouckaert, veeartsen in Harelbeke. In Sint-Lodewijk (Bossuit) was er een gekende landbouwer-slager-kruidendokter, wiens dochter nog steeds als kruidenvrouw bedrijvig is.

Enkele lichamelijke kenmerken, zoals grote gestalte, forse wenkbrauwen, grote bovenste snijtanden, en de gelijke voornamen, zouden kunnen wijzen op een en dezelfde verre origine, wat uiteraard moeilijk uit te zoeken is. Een uniforme schrijfwijze van de naam bestond nog lang niet. In deze lijst worden ze, op een enkele uitzondering na, weergegeven in de huidige schrijfwijze.

PIERRE BOUCKAERT, eerste gekende naamdrager, 1330-1411, in Izegem
JEAN BOUCKAERT, 1360-1431
JEAN BOUCKAERT, °1390
MATHIEU BOUCKAERT, °1395, Izegem
WOUTHIER BOUCKAERT, +1430
LAURENT BOUCKAERT, +1465
PASCHIN BOUCKAERT (I), burger van Rosebeke, ° rond 1503, + 1547 (= ROBERT)
LAUWEREYNS BOUCKAERT, ° rond 1533
PASSCHIER (PASCAL) Bouquaert (II), °rond 1563, landbouwer met een knecht, buitenpoorter van Kortrijk, vermeld op een lijst van weerbare mannen
JAN BOUCKAERT (I), °rond 1593, 'gebruiker' (pachter). Vermeld in een telling van de Waregemse bevolking.
BOUQUAERT (voornaam onbekend), zoon van Passchier, buitenpoorter Kortrijk
JAN BOUCKAERT (II), °rond 1633, buitenpoorter
JAN BOUCKAERT (III), 1664/1665-1713, buitenpoorter
PASSCHARIUS BOUCKAERT (III), 1683-1732
DOMENICUS BOUCKAERT (Domien), 1721/22-1797, chirurgijn van mens en dier, prekadastrale gegevens, Waregem 1744
JAN FRANCIS (Franciscus Josephus I) BOUCKAERT, 1753-1852 (99jaar!), paarde- en koeiemeester, tovenaar- kruidendokter (Kruidenboek Dodoens), grondbezitter, doodsprentje bewaard
JAN BAPTIST BOUCKAERT (I), 1780-1860, veldtocht Napoleon/raadslid, médaille Sainte-Hélène
AUGUSTINUS BOUCKAERT, 1815-1889
FRANCISCUS JOSEPHUS (II), zoon van Augustijn, (1853- ?), slager/genezer?, auteur van handschrift Nazareth, farmacie-adres gekend
JAN BAPTIST BOUCKAERT (II), 1814-1907, eerste officiële veearts (1867), diploma bewaard
JAN BAPTIST BOUCKAERT (III), 1845-1935, veearts/burgemeester o.a. in de oorlogsjaren 1914- 1918. Onlangs dook een handgeschreven receptenboekje op uit 1933 van zijn hand. Dit bevat recepten voor humane patiënten met eventuele diagnose. Slechts enkele zijn bestemd voor dieren. Hieraan hopen we een latere publicatie te wijden.
HENRY BOUCKAERT, 1877-1944, veearts, doodsprentje bewaard
JEAN (ISIDORE) BOUCKAERT, 1910-1967, veearts, hoogleraar aan de pas gestichte veeartsenijschool Gent
JOSEPH BOUCKAERT, veearts/paardenfokker
MICHEL BOUCKAERT, zoon van Joseph, hoefsmid
ALBERT BOUCKAERT
HENRY BOUCKAERT
ANDRE BOUCKAERT, chirurg

LEON BOUCKAERT, chirurg (afb. 2)

Afb. 2. Leon Bouckaert en zijn zeven kinderen (foto collectie auteur).

22

JAN (JEAN-IGNACE) BOUCKAERT, chirurg, °1939, zoon van Jean-Isidore (afb. 3).

Afb. 3. De auteur als jockey in een sulky tijdens een amateur drafloers voor medische en paramedische beroepen op de Waregemse renbaan (foto collectie auteur, vermoedelijk 1966).

Samenvatting

De kleurrijke geschiedenis van het geslacht Bouckaert uit Waregem wordt beschreven. Meerdere leden waren eeuwenlang gekend als genezers van mens en dier, later als veeartsen en chirurgen. Dit wordt gestaafd door meerdere documenten, zoals gedachtenisprentjes, stamboom, uittreksels uit oude officiële documenten, diploma's en getuigschriften, evenals enkele publicaties. Gewezen wordt op de belangrijke rol die deze familie heeft gespeeld in het ontstaan en de ontwikkeling van het beroep van veearts in onze gewesten.

Bronnen

- Niet gepubliceerde mondeling overgeleverde familiegegevens.
- Réponse au questionnaire adressé aux délégués et membres des Sous-Commissions provinciales du Herd-Book par Jean Bouckaert, vétérinaire à Waereghem, Impr. Gernay-Gillon, Courtrai 1891.
- Rijksarchief Kortrijk, Fonds de Plotho, via internet <http://users.pandora.be/bruno.filips/>
- UNIZO- Waregem (2001), Honderdvijftig memorabele Waregemnaars.

Literatuur

- Bouckaert, H. (1987), Het ware verhaal van Waregem Koerse. De Gaverstreke, Jaarboek XV, 1987, 315- 351.
- Bouckaert, J. (2005), Negentiende-eeuws manuscript over de behandeling van dierenziekten uit het archief van de familie Bouckaert van Waregem (België). In: Van Mensen en Dingen, jg. III nr. 2, 226-234.
- Brysse, A., Familienamen Bouckaert. In [users://pandora.be/adrien.brysse](http://users.pandora.be/adrien.brysse).
- Debrabandere, F. (2003), Woordenboek van familienamen in België en Noord-Frankrijk, Veen en Het Taalfonds, herziene druk, Amsterdam.
- Devriese, L. (2012), From mules, horses and livestock to companion animals: a linguistic-etymological approach to veterinary history, mirroring animal and (mainly) human welfare. In: Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift, jg. 81, p. 237-246.
- Leuridan, J. (1998), Het geneesboek van Engel Leuridan, een manuscript uit de Westhoek, Kortrijk.
- Mammerickx, M. (1967), Histoire de la médecine vétérinaire belge. In : Mémoires de l'Académie royale de médecine de Belgique, tweede serie in 8°, deel 5 nr. 4, Brussel, 261-708.
- Mammerickx, M. (1997), Histoire des maréchaux vétérinaires en Belgique au 19e siècle en Belgique. In: Annales de Médecine Vétérinaire, jg. 141, 165- 173.
- Vandeputte, M. (1987), De monsterring van weerbare mannen te Waregem anno 1638. In: De Gaverstreke, Jaarboek nr. 15, p. 197.